

Научни форуми
Scientific Forums

БЪЛГАРИСТИКАТА ПРЕД СВОЯ ТРЕТИ МЕЖДУНАРОДЕН КОНГРЕС

THE BULGARIAN STUDIES AWAITING THE THIRD INTERNATIONAL CONGRESS

Елка Дроснева

Софийски университет „Св. Климент Охридски“

Според *замисъла* от края на 70-те години на XX в. и реализацията от първата половина на 80-те той трябваше да се проведе в годината 1991 г. Възрастните и без мен ще съобразят защо не се е състоял тогава, пък и аз ще споделя в следващите страници гледната си точка по въпроса. Миналото – минало; по-важното е, че Трети конгрес ще има! Още тази година, в сакралния за българистиката месец май, осветен от църковния (11 май) и гражданския (24 май) празник на светите братя Кирил и Методий, вече и покровители на Европа (от 1980 г., с благословията на папа Йоан Павел II – католик, но славянин и радетел за световно обединение на хората, независимо от вяра и народност). Осветен е месецът май и от спомена за Първия (1981 г., София) и Втория (1986 г., София) Международен конгрес по българистика, отскоро и от Четвъртия международен симпозиум (2006 г., Смолян) по изследване и преподаване на българското минало в университетите в България и в странство. Сега си мисля, че въпреки всичко щеше да има и Четвърти симпозиум, и Трети конгрес – някой ден, в някоя страна (че къде другаде, освен в България?!), инициирани и организирани от някоя институция (че каква друга, освен българска?!).

На Софийския университет „Св. Климент Охридски“ наистина най-много му отиваше. Но е факт, че деканът на Историческия факултет проф. д.и.н. Иван Илчев „си сложи главата в торбата“ и тръгна да прави Четвъртия симпозиум – и го направи със сътрудниците си. Факт е също, че ректорът на Софийския университет проф. д.и.н. Иван Илчев „си сложи главата в торбата“ и тръгна да прави Трети конгрес, който скоро ще бъде щрих към настоящето, а после и от вечното минало. За подозрителния читател да кажа: с Иван сме състуденти в съседни курсове, достатъчно приятели, за да съм субективна, но и достатъчно приятели

да съм обективна. Тук поднесох „голите“ факти. Заради които с удоволствие приветствам колегата си, толкова повече, че с годините съм се убедила: много е трудно да родиш нова идея, но стократно по-трудно е да я реализираш.

Очаква се Третият конгрес да бъде не така грандиозен като представителство, каквито бяха предшествениците му. По причина на това, че и науката, и нейните форуми – като всякоя човешка дейност – се развиват в конкретно време и пространство. Днешната конкретика е твърде различна от конкретиката на 80-те години. База за сравнение все още няма: ония два конгреса са факт, документиран и чрез издадените доклади и научни съобщения. С Третия към днешна дата (края на март 2013 г.) сме в сферата само на очакванията, колкото и енергично да действат натоварените с организацията и жадуващите да се срещнат в родината на българистиката колеги от предимно хуманитарни науки, от разни страни и континенти, от няколко поколения, родени и формирани в XX в. Ограничих се в миналия век, понеже родените в новото хилядолетие сега са 12–13-годишни и тепърва ще правят избора си за поприще на професионална житейска реализация.

Статистическите данни са обичайно скучни за четене, пък и не количеството определя качеството – даже при парите, старият финикийски и новият провъзгласен за бог фактор в човешкия живот. Според очакванията, засвидетелствани в данните на Оргкомитета и някои интервюта на господин Ректора на Софийския университет, ще се включат в конгреса над 500 учени и изследователи – половината от Република България, а другата половина – още от около 35–40 страни. Последното число може умерено да ни зарадва: при всички перипетии – цели 40; поради разпада на някои държавни обединения (СССР, СФРЮ, ЧССР – за по-младите читатели пояснявам: съответно, Съветски съюз, Югославия, Чехословакия) и обединението на други като ГДР с ГФР/ФРГ, или обратно, на ГФР/ФРГ с ГДР (двете Германия, казано накратко), броят търпи корекции при сравнение с миналото, но се разбрахме, че сравнението предстои. Все пак, когато анализирах данните, които Оргкомитетът ми предостави, нямаше как да не забележа, че традиционните центрове на българистиката са много добре засвидетелствани като намерения – според броя на заявените доклади и според тематиката, която вълнува чуждестранните ми колеги и приятели. Както изглежда, три континента ще бъдат представени: традиционният за тази наука Европа, присъединилият се в XIX в. Северна Америка, приобщилият се през XX в. Азия. Липсват ми Австралия, Африка, Латинска Америка, но защо ги няма, е тема за по-дълъг разговор: някои не ги е имало или почти ги е нямало; другаде си берем плодовете на безхабериято. Каквито бележки вече ме повеждат към следващите страници за споделяне и предложения за размисъл.

Българистиката и аз. Лично аз попаднах в нея доста случайно. Сега си мисля, че хората от XVII–XVIII в. насам, които освен да размишляват, което е много сложен занаят, още и пишат, все пак са прави да твърдят, че случайността е непозната закономерност. Знаех, че съществува и такава нещо под Слънцето – каквото е българистиката, но при мен тя стояше не просто в периферията на интересите ми, ами в най-периферийната част на периферията. После се случи да спечеля конкурс за редовен аспирант – днес докторант – в Съветския съюз, където няха никакви намерения да ходя (бях го посещавала на два пъти и с „наглостта на младостта“ си мислех, че нямам там работа, понеже вече го „познавам“). Обаче попаднах не в „Меката на българистиката“ там – сиреч в Московския университет, ами според разпределението – в Ленинград. Знаех, че там са следвали българите Спиридон Палаузов, Васил Златарски, Димитър Благоев, шефката ми Мария Велева и още неколцина. Докато се готвех, научих, че Петербург е един от традиционните центрове-зародители на българистиката, че там е преподавал самият Измаил Срезневски – един от „героите“ на дисертацията ми, и прочие. Новата ми среща с Града на Нева (бях го видяла по-рано за два-три дни), с катедрата по История на Средните векове и особено с невероятния ми научен ръководител Владимир Александрович Якубский (полонист, медиевист, д.и.н., който по „мое време“ стана редовен професор и с когото и до ден-дневен сме заедно, макар и само идейно и телефонно) ми откри българистиката. Я! Че то било невероятно интересно!

Прочие, след като спечелих онзи конкурс, днешната проф. д-р Мария Велева, с „подкокоросването“ и на друг мой обичен преподавател, с когото след дипломирането ми в Софийския университет общуването ми е още по-интензивно, така и до днес – проф.д.и.н. Петър Петров, написах през 1976–1977 г. първата си българистична работа: сравнение на възгледите на Васил Н. Златарски за Първата българска държава с възгледите на човека, който го моли да му позволи да се нарича негов ученик – англичанина Стивън Рънсиман (с когото най-сетне се запознах през 90-те години на XX в. в София).

Разказвам шрихи от биографията си, за да се аргументирам в следващото си твърдение: отлично разбирам хората, които, щом чуят „българистика“, мислят за скука и пропаганда (май се получи тавтология). И аз наистина си мислех така, доде не влязох в българистиката. Наистина – такава прелест! Толкова човешки същества! Толкова радости и болки! И толкова живот между двете крайности на плюс и минус!

Колко съм се реализирала като българист, е друг въпрос из сферата на желанията, дори не на мечтанията; на обстоятелствата, напористостта, агресивността, лактите и наколениците (едните и другите не са ми ампутира-

ни, ами съм родена без тях като средство за житейски просперитет – биологически имам и лакти, и колене) и от разни още сфери. И продължавам изследванията си почти тайно и повече явно, но вече четвърто десетилетие, от време на време публикувам; поддържам старите си приятелства и се радвам, че имам нови...

Това, разбира се, не е разказ за науката българистика. А за моето включване в нея и чертица към основанията ми да заявя за Третия конгрес доклад на тема „*Трънливият път на българистиката*“. И надежда – читателят да приеме, че пиша искрено. Който ме познава, няма да се усъмни. А който не ме познава, има нужда от подкрепа. Нали човек пише, за да стигнат мислите му до друг човек, в случая читател. И винаги така е било. Каквото и да ми приказва т.нар. ново време. Като историограф (историк на историческото познание) твърдя, че подобни нововремски „фокуси“ не издържат на професионалния ми поглед.

Науката българистика. Що за наука пък е това?! Като парафразирам един от обичните си ранни студенти (днешния доц. д-р Румен Даскалов), мога да поставя въпроса и по друг начин: „Как се мисли“ българистиката, откак я има? Два момента заслужават специално внимание за начало. Единият е *миналото*: има „българи, волгари, бугри“, значи трябва да има наука и за тях. Има и настояще – според поета Леонид Дербеньов, то е „само миг между миналото и бъдещето, именно той се нарича Живот“. И мигът е най-кратък – затуй е и „миг“. Има, то се знае заради присъщия на човека оптимизъм, и бъдеще. А вторият, и особено значим момент, е *човешкото любопитство*. Само си помислете: по някоя си причина попадаш в друг свят и там ти говорят на някакъв странен език, дето много ти прилича на родния, но език, за който не си и чувал може би. Кой са тия хора, какъв е тоя свят?! Заради честността: в основата и на първия, и на втория случай лежи човешкият стремеж да се опознае светът. А миналото е едно от задължителните средства да познаеш и своя ден. Двата случая са родени от любопитството. Ако него го нямаше, нямаше да го има и дървото със забранения плод.

Средновековието, освен с какво ли не друго, е наситено с активно участие на българите в сътворяването на живота им. Без да броя всичко, нека спомена поне двете български царства около Дунав, Черно море и Стара планина – земя между Изтока и Запада, между Севера и Юга, кръстопътище между Европа и Азия; войни и мир с Източната Римска империя (отпосле наречена Византия) – разпростряна на два-три континента, и с „цяла“ Европа; земя на християнството, тръгнало наблизко оттук и овладяло континента; земя, определена от фолклора ни като „късче от Рая“, дарено на българите от самия Бог Отец и благословена от Него – има защо: такава Природа, такава Красота, толкоз Усвоена; земя, наследила антични знаци

и по-раншни; земя и на исляма, и на „Великия турчин“; е, добре – и земя на конфликти, тукашни и най-вече провокирани от тук-там; земя за среща, сблъсък и най-много за общуване между цивилизациите. И една страна с държавата си, не толкоз създала, ами опазила, укрепила, разпространила и наложила една от трите днешни европейски писмености: българската (славянската) азбука, ако искате – кирилицата. Страна с такава невероятна култура през IX–X в., че част от най-добрите учени след още 1000 почти години няма да могат до повярват, че именно там и именно тогава е създавана такава висока мисловност, толкова висока култура. По-безпристрастната част от все същата гилдия ще повярва и ще провъзгласи онова време за „Златен век“ на българската литература. И ще се окаже права в съображението си, че хората отпреди хилядолетие не могат да се мислят глуповати: какво от това, че потомците им живеят под властта на „врага“, сиреч „в сянката на падишаха“, не и в Центъра и Запада или Изтока на континента; че са направили открития, които „Европата“ ще преоткрива след векове... Тамошното Средновековие не било, значи, толкова мрачно, тъмно, зловещо както европейският Ренесанс разказва за собственото си. И „класическата древност“ в ония места не била, значи, „единствен светъл лъч“ по земите на днешния „Велик турчин“.

Толкова за българското Средновековие. Тъкмо делата на дедите ни от онези векове стават основание науката да се обърне към българите. Но то е само едно от основанията.

Нахвърлях щрихи от моята картина на неучтиво наричаните „Средни векове“, за да подсказва как и защо се ражда науката българистика, в какъв контекст е зачатие и началното ѝ развитие.

В науката историография *XV век* се мисли като столетието, в което прохожда модерната историопис. Италианецът *Лоренцо Валла* прави тогава поновому критичен прочит на Константиновата грамота (заради недобър превод от руски през XIX в. в България и днес я наричат „Константинов дар“) и установява, че основополагащият за Ватикана документ от уж IV век е късен фалшификат от VIII в. От откритието следват серия заблуди – за майсторството на Лоренцо, а също и за модерните критерии за критика на историческия извор. Но не е тук мястото да ги коментирам. Случаят Лоренцо Валла е избран според западноевропейската версия за началото на модерната историопис. Приписки от българските XIII–XIV в. показват, че тогавашните ни книжовници много държат да намерят най-качествения препис, сиреч извор, от който да направят собствения си ръкопис. А тъкмо това е стремежът и на Лоренцо: достоверността да се установи с нови критерии, не с традиционните: изворът да отговаря на предпоставената теза и да я доказва, както и да докаже, че всичко е Божие дело!

Идва най-сетне *XVI век*. Даже историк днес ще се почуди как са оцелели хората тогава, как са го понесли – не само физически, ами най-вече психически! Най-малкото, което мога да съобщя, е, че на Изток, в Османската империя, набиват на кол другомислещите, пък на Запад във все същата Европа горят вещици, а най-много също така другомислещите (и те обявени за вещици и вешери). Който си пада по мазохизма, нека прецени коя смърт е по-удобна за човешкото същество! Мен ме интересуват унищожените насилствено човешки животи в която и да е част на Стария континент, в съседните му Азия и Африка и в новоткритите (с начало Колумб, 1492 г.) Америки, после пък „Индии“. Каквито едновременни „подвизи“ не пречат на двете „Европи“ взаимно да се определят като „варвари“ и да прилагат към другия множество още „любвеобилни“ епитети. Обаче животът, по-силен от човешките грехове, си иска своето, та им се налага на ония времена и да общуват помежду си – „варварин“ с „варварин“, а без кавички – християнин с юдей и мюсюлманин и мюсюлманин с християнин и юдей, и юдей с мюсюлманин и християнин. По-добре познавам тогавашните християни, та ги вземам за пример, показателен и за останалите: те са по онова време, както взаимно се наричат, „гърци“, „латини“, „лутерани“ и да не изброявам всички. Столетието говори за хората според религията им, в „Европата“ тече битката за „правата вяра“ (католици срещу протестанти, май забравят за конфликта с „гърците“, т.е. източноправославните), сиреч Реформацията и Контрареформацията; в Османската империя „правоверните“ спорят до кръв и кол с „гяурите“. А животът си знае неговата (отдавна твърдя, говоря и пиша, че Природата е по-умна от Човека), науката също си знае нейната!

И се създават през това столетие две книги, излезли отчасти в следващите две столетия, които книги задълго диктуват мисленето на Балканите, но по начин най-добър, за разлика от бивши и следващи диктати! Има прочие и трета („Магдебургските центурии“, но Балканите всъщност не я усвояват – може би защото не е и преведена на достъпен език – в случая руски).

Първата е на *дубровничанина католик абат Мавро Орбини*, издадена е през 1601 г. в Пезаро (Италия), а по повеление на Петър Велики – и в Петербург (Русия, 1722 г.). Точно с нея днешната наука брои началото на модерната славистика. Книгата е инкриминирана, както бихме казали днес. Скоро влиза в Индекса на Ватикана със забранени книги. По онази логика има защо: поне заради две концепции на автора си. Дубровничанинът със сложна съдба дръзва да пише на италиански – на национален (!) език, вместо, както си му е редът, за наука да се изразява на латински! (На който език малцина ще го прочетат и разберат – не че на италиански са толкоз много, та да застрашат „Устоите“). Вторият и още по-голям грях е, че дръзва да обедини в разказа си хората не по

вяра, както си му е редът (!), ами по кръв. Щото по негово време славяните изповядват православие (значи са „гърци“), има сред славяните в изобилие латини (католици значи), лутерани (разбирай „протестанти“ от различни направления), турци (приели тоест исляма), тук-там се намира и някой юдей (ще рече евреин, дето дедите му са разпнали Исус)! То не са всичките вери, но Орбини ги обединява по кръв, та си е насти на според онова мислене за кладата на йезуитите (воини на Христос, дето се мислят за призвани да пазят „правата вяра“ и по начин най-нехристиянски унищожават човешки животи в нейно уж име!). Каквото и да е, а благодарение на мислещи и знаещи как да се оправят с властта покровители, Мавро Орбини оцелява физически и даже – пак с покровители! – издава книгата си.

Така и слага началото на модерната славистика, в рамките на която се формира и развива българистиката. От гледна точка на общия процес на развитие на писаното европейско историческо познание Орбини е представител на барока и на ерудитите, отлично усвоил идеите на хуманистичната историопис. И понеже наистина най-сладък е забраненият плод, книгата му четат и превеждат кой както може, а руската ѝ версия е от най-популярните на Балканите четива през XVIII в. и на нея се уповават пишещите събратя като Паисий Хилендарски (1762 г.), Зографският автор (почти по същото време), йеросхимонах Спиридон (1792 г.), съвременникът им Йован Раич, чиято книга излиза в края на века на сръбски и на руски език. Поглъщат и грешките на превода, та създател на България на Дунава ще бъде не Аспарух, ами Батоя.

Съвременник на Орбини е и другият много популярен на Балканите през XVIII в. историк – *кардинал Цезар Бароний*. Неговите многотомни „Анали“ са призвани да опровергават протестантската гледна точка върху църковно-религиозната история, най-ярко отразена в „Магдебургските центурии“ (1556, второ издание 1562 г.). Барониевият труд остава незавършен, въпреки многобройните си продължители; приживе на кардинала излизат 12-те му тома, от 1598 до 1607 г. Всеки том е посветен на едно столетие от Рождество Христово насам. Най-важно е да се напомни, че самият автор е запомнен като изключително работоспособен – по 20 часа в денонощие е над изворите, търпеливо събирани и опазени от Ватикана, любезно предоставени на кардинала-историк с височайше разпореждане. Католическият свят започва усърдно да ги преработва, за да ги направи по-достъпни като обем и да ги издава за масова употреба. Една от преработките – на поляка Скарга, бива отпечатана на руски език в Москва през 1719 г. и с коментари, които трябва да притъпят прокатолическата тенденция. Днес Барониевият труд служи и като общоисторически извор, заради някои изчезнали оригинали. Тукашните автори от XVIII в.

предпочитат да „дръпнат“ по-скоро фактите, защото летописната форма на изложение вече не им е толкова удобна, та избират разказа, както е у Мавро Орбини. От двамата Паисий заема най-модерното – концепции, разказ, хронология по Орбини; цитиране на извори от Бароний, а от двамата – обобщенията: списъци на хора, списъци на най-знаменитите сред тях.

Столетието е показателно и с още множество трудове в Западна и Централна Европа, но те не достигат българските предели и едва днешната наука разкри част от цялото това богатство. На Изток пък, в Русия, продължава – както доказах в дисертацията си – без прекъсване средновековната историко-летописна традиция. В съчинения като *„Руския хронограф“* (1512 г.), многократно преписван и допълван, намерението е да се създаде световна история от началото ѝ до своето време, както въобще се прави от Библията насам поне: „светът“ е според библейския модел и е не цялото земно кълбо, а усвоената му част, напоследък християнския свят. Има и още един стремеж: да се съберат всички налични извори, които в Русия стават все повече, благодарение на емигриралите там южни славяни, начело с българските книжовници и църковно-религиозни дейци. Новата мода – *книгопечатането!* – обратно на някои твърдения в науката, завладява и източното православие, та чрез книгите и пътуващите в двете посоки хора (поклонници; манастирски мисии) в земите ни вторично попада богатата информация за нашите светци, разказани в български средновековни творения. Дипломатически мисии пък от Западна и Централна Европа насърчават събирането на сведения за Балканите – „земи на класическата древност“ и земи на „Великия турчин“, в които обаче в XVI в. живее шарен свят, който пее и разказва своите истории за отминалите времена и за днешните. Тъкмо в това столетие се състоява контактът с „другия“, който ще остави трайни последици в мисленето на хората от континента. Състои се с мир и война, а както по всичко личи – и с търговия. Този век само маркира интереса към тукашното Средновековие, най-вече към Източната Римска империя.

Следващото, *XVII столетие* ще продължи натрупаните традиции, но ще внесе и нещо съвсем ново: ражда се новата наука *византинистика*. И много скоро хората разбират, че никаква Византия не може да се изучава, без да се познават съседите ѝ. Така начело с *Шарл Дю Канж* се оформя още една посока в диренията за българите, обогатяват се аспектите на формиращата се модерна българистика. Но интересът към Византия никак не е случаен: френският абсолютизъм търси модел за вековечност. И го открива там, където му е мястото: нали Източната империя надживява Западната с цели 1000 години! Тъй че, освен дето хуманитаристиката стъпва на опита от XV–XVI в., държавата покровителства търсенията в посока миналото на

многовековната империя. Останалите „моди“ продължават своя живот и за българите се говори все повече в контекста на славянството, Балканите от Античността насетне, османците, църковната история... Все по-отчетлива става още една тенденция, тук само маркирана: националната история, разбираана като част от европейската, но и разбираана във вътрешното си и във външното си развитие. Активността на средновековните ни предци си казва думата!

XVIII век е изключително забележителен с продължаването на традицията и с новите си повеи. Османската империя върви уверено по пътя на упадък си, което пък актуализира и насърчава развитието на османистиката, подсилена и от все по-зачестяващите пътувания от Изток и Запад към Балканите. Начеват се славянското и балканското Възраждане, усилват се модерните национализми по континента, укрепва съзнанието на учения свят за общност на европейския континент, което пък благоприятства стремежа за писане на общоевропейска история, или история на група народи. Много активни са например немскоезичните автори, тъкмо те и формулират разбирането, според което не може да се напише историята на германските народи, ако не се познава историята на славяните, с които векове наред общуват „в мир и бран“. От края на столетието е идеята на *Август Шльоцер*, прекарал като изследовател на руското летописание цели пет години в Русия: да се обхоят манастирите в „България“, защото там сигурно има непознати извори. През това столетие Църквата все повече губи позиции, но пък църковната история набира скорост.

В Русия започва процесът на формиране на модерната историческа наука и първите знаци личат в творчеството на *Василий Татищев*. Столетието изработва там концепция, извънредно благоприятна за развитието на българистиката. Мисли се, че трябва да се напише нова, национална история на Русия, което значело да се разкаже в нея за всички народи, някога живели или преминавали през територията ѝ, но територия такава, каквато е вече през *XVIII в.* Ето защо българите активно ще присъстват в руските текстове: заради Волжка България; заради една от жените на княз Владимир, покръстител на Русия – българка от Волга; заради титла на Иван Грозни – цар и на българите, който се появява, след като завзема Казан; заради българите митрополити в Русия като Киприан и Григорий Цамблак, на които все още не е съвсем ясен националният произход, но с време ще се изясни; и заради много още. Важното е, че целият интерес идва от интереса към националната история. Съвременността също си казва думата.

В средата на столетието в разговора за българите се намесва ориенталистът *Йосиф Асемани*, открил по-рано в Йерусалим едно от съкровищата на ранната българска книжнина – глаголическото Асеманиево (Ватиканско)

евангелие от Х в., наричано днес така в чест на откривателя и поради факта, че той го включва в ръкописната сбирка на Ватикана. От 1750 до 1755 г. той издава 6 тома „Календари на вселенската църква“, с което продължава линията за вписване на българското минало в общоцърковната история. И отново покръстването и създаването на „славянската азбука“, преводите на свещените книги на български език, Кирил и Методий, но и техните ученици са в центъра на вниманието.

Няма как да подмина тукашните земи, защото особено от средата на XVIII в. нататък се появяват първите модерни истории, често носещи следите на средновековната практика и на последните два века, но с новостите си те слагат началото на прехода от историко-летописната традиция към модерната наука. Думата ми е за неизвестния автор на Зографската българска история, за Паисий и йеросхимонах Спиридон, за Йован Раич и за Андрея Качич-Миошич и неговия „Разговор угодни“.

И специално ще отбележа „Буквар с различни поучения“, издаден със средствата на един „бугарин от Разлог“, както сам се представя – *Марко Теодорович*. Книгата е много четена през целия XIX в., дори и след Освобождението я ползват като учебник. Тъкмо от нея става ясно какво всъщност разбират под „история“ тогавашните хора. Такова разбиране се отразява изключително благоприятно и на българистиката от столетието и от следващото столетие.

Бурният XIX в. е отвсякъде бурен с политически и социални конфликти, с революции и войни. Но е бурен и с развитието на науките. Факт е, че в историческото познание той ражда трите модерни течения: *романтизъм, позитивизъм, исторически материализъм*, и то в рамките на 2–3 десетилетия. Представители и от трите разработват българистиката в разнообразен контекст: от националната история през църковно-религиозната, Византия и Балканите, общоевропейската история от древността до своето време, славистиката, ориенталистиката, османистиката, а като видове човешки дейности от войни и въстания до търговия и култура, даже ежедневието. Възрожденските процеси силно насърчават развитието на българистиката. Реализира се във висока степен идеята за масово ограмотяване, сътворена в предходното столетие, а с начална практическа реализация благодарение на две императрици – Мария Терезия на Хабсбургската империя и Екатерина II на Руската империя. Казано накратко, новите явления в българистиката са плод на разнообразни фактори от епохата.

Още първата четвърт на века набелязва факти, които ще се превърнат в тенденции. В империята на Хабсбургите, а по-специално в чешките ѝ предели се появяват трудовете на *Йосиф Добровски, Павел Шафарик*; намесва се още цяла плеяда словенци, словаци, хървати... А сърбинът *Вук Караджич* издава добавката към речника си. В другата империя – Руската, набира ско-

рост разбирането, че трябва да се обходят манастирите, за да се открият нови извори, но трябва да се търси и по европейските архивохранилища. Само част от резултатите са в дейността на *Румяnceвския кръжок*, но каква част! Тъкмо по този път са открити старите български произведения и излиза книгата на *Константин Калайдович* „*Йоан Екзарх Български*“ (1824 г.), разбунила твърде за дълго духовете, а впечатляваща и днес с отличните си полиграфични качества. Десетина години по-късно е приет нов университетски устав, в изпълнението на който се създават катедри по славистика в четирите реномирани университета – в Петербург, Москва, Харков и Казан. Фактът е повече от важен, защото означава, че държавата ще покровителства диренията в тази област и почва с назначаване на лектори и командироването им в славянските земи. Така в тази сложна и красива наука влизат *Пьотр Прейс*, *Измаил Срезневски*, *Осип Бодянский* и *Виктор Григорович*, които ще дават облика на науката през столетието. Само Григорович успява да посети българските земи и неговият „*Очерк за пътешествие по Европейска Турция*“ и днес е ценен историографски и общоисторически извор за българския XIX в., впрочем не само за българския.

Постепенно се очертават центровете на вече оформилата се като модерна наука българистика: *Виена*, *Прага*, *Загреб*, *Харков*, *Петербург*, *Москва*, *Казан*, които и днес пазят лидерските си позиции. Да не пропускаме *Лайпциг* и *Париж* със солидните им заслуги, нито пък *Одеса*, появила се по-късно през столетието като българистичен център, също и *Киев*, а и *Берлин*, в известен смисъл и водещият във византинистиката *Мюнхен*. Във всички тях българи следват още преди Освобождението, а след 1878 г. българските учени, които поставят основите на науката в свободна България, завършват славистичните си науки в най-реномираните от тях, учат се при най-големите имена. Ако споменавам студентите, не е поради пристрастеността ми към даскалуването, в което съм по призвание, а защото нашите студенти, както и мнозина от търговците ни, са активни участници в процеса на изграждане и развитие на българистиката.

Най-сетне, още два факта. Първият е, че благодарение на И. Срезневски се появява терминът „българист“ още в началото на 40-те години. Вторият е три имена, добре познати и у нас. Първото – на първия ни модерен историк *Спиридон Палаузов*, който е възпитаник на Бодянский и Срезневски и който с магистърската си дисертация „*Векът на българския цар Симеон*“ (1852 г., Петербург) слага край на споровете на кое време и на кой народ принадлежат новооткритите брилянти на литературата, днес познати като „Златен век“, както с възторг го е нарекъл Шафарик. Второто – на харковския професор *Марин Дринов* от Панагюрище, оставил ценни изследвания и подготвил плеяда отлични слависти. Третото – на *Константин Иречек*, внук на Шафарик и автор на първата цялостна модерна „*История на българите*“ (1875 г.).

И къде останаха *Венелин и Априлов*?! Това, което много важно прави Юрий Венелин, е, че въвежда множество нови видове извори и теми, променя и концепцията за българистика. По-точно, той я актуализира с внушението си, че русите са извънредно задължени за своето просвещение чрез писмо и религия на българите и сега, когато българите толкова страдат под гнета на ятагана, русите трябва да им подадат ръка в знак на благодарност. Друг е въпросът, че българите най-много си обичат „Древните и днешни българи“ (1829 г.) – всеки народ най-много обича да се занимава със себе си. Васил Априлов от и в Одеса, а и *Иван Денкоглу* от и в Москва превръщат Венелин в новобългарски кумир и сътворяват една от възрожденските митологеми – за „забравените българи“. Случва се най-много след смъртта на Венелин и особено покрай съграждането на надгробния му паметник. Българите, с основание захласнати, правят нещо невероятно: включват псевдонима на Юрий Гуца в пантеона на българските имена – може би наистина *юристът Венелин Ганев* (роден 1882 г.) е първият българин с това име, днес толкова популярно в родината ни. Да не забравяме все пак, че в началото на същото столетие с все същия ентусиазъм *Софроний Врачански* във „Възванието“ си твърдеше точно обратното на неродения още мит за „забравените българи“: че целият свят се е загрижил за българите и всичките газети по света все за тях пишели!

Но не по-малко забележителни са двете начинания, които дават знак за институционализирането на родната наука: днешната Българска академия на науките, създадена в Браила като Българско книжовно дружество (1869 г.), и Софийският университет „Св. Климент Охридски“ (1888 г.). Още първите им стъпки показват широкото сътрудничество на българите с колегите им извън държавните граници. А първите четения в Университета са на Любомир Милетич по славянска филология. Колкото по-нататък във времето, толкова повече София ще се оформя като един от световните центрове на българистиката и на славистиката също. С време през следващия век към нея ще се добавят Велико Търново със своя университет, ще наберат скорост и Шумен и университетът му.

Да споделя още нещо във връзка с XIX в. Задълбочаващото се *разделение* между науките довежда и до вътрешното разделение на хуманитаристиката. Така на границата на двете столетия вече се вижда, че под „славянска филология“ се подразбират филологическите дисциплини, историята е извън тях. Отбелязва факта още Васил Златарски по повод на Марин Дринов, а малко по-късно Ватрослав Ягич със своята „Енциклопедия на славянската филология“ (1910 г.) като да го затвърждава. И това е базата за теоретични размисли през втората половина на XX в. Колкото до историята, твърде спорен е терминът „историческа българистика“ – така мисля не само аз.

XX век никак не мога да нарека единен по отношение на българистиката. Както казваше една родопска столетничка през 70-те години: „Че то колко са сто години! Докато се обърнеш, и те отминали!“. Ама какво ли не се случва през тях. От общия фон стига да спомена два факта: векът успя да си организира две световни войни; Човекът най-сетне влезе в дълго мечтания Космос. Сред първите шест космически страни се нареди и България с космонавтите си Георги Иванов и Александър Александров, така че оттук нататък българистика без космическия сюжет става работа несериозна.

Ако довоенното време продължава и доразвива традициите, то създава и новите поколения специалисти. Сътресенията на столетието не подминават българистиката, но и не я зачеркват от картата на науките. До винаги активните Русия/СССР, Чехия/Чехословакия, Сърбия и Хърватия/Югославия, Австрия и Германия се нареждат, да речем, възкръсналата Полша, позагубилата позиции Франция излъчва двама ярки българисти като Луи Леже и Роже Бернар, без да пренебрегвам останалите им многозаслужили колеги, а там четири години работи и нашият дивен Йордан Иванов. Доста по-активно от предното столетие в българистиката се включват Великобритания, начело със Стивън Рънсиман, също и САЩ.

Щатският случай е „класика в жанра“, дадем ли си сметка за най-малко два фактора: американските мисионери, които поемат тукашни, български деца, отглеждат ги и им дават образование – случаят *Джеймс Кларк* например, като най-ярък за един отличен приятел на родината на дедите; в малко по-друг контекст ще добавя още един отличен наш приятел и изследовател – *Филип Шашко*. Вторият вариант е с емигрантите от днешна България, Македония, Тракия, Гърция – напоследък най-познат е Джон Атанасов, но не е и единствен. Носталгията по Родината, непреодолимото желание да разберат защо така се е състоял животът им, да разкажат за българите и България това, което не занимава медиите, и да възкресят същинския ѝ образ подтиква мнозина към активност в полза на популяризиране на българската кауза такава, каквато я разбират. Да, да – животът е сладка работа, но сложна.

След Втората световна война обединяващият се свят пак се раздели на две: социалистически и капиталистически „лагер“, които поведоха битка за надмощие в „Третия свят“. Една от малкото ползи от тази битка е, че териториите на българистиката се разшириха и към Азия. Впечатляващ е случаят с Китай, който кой знае как щеше да се развие, ако не бяха се състояли дърпаниците по „високия скок“ и „културната революция“. Преди тях българи следваха там, а китайци у нас не просто заради дружбата с новия допълнителен брат: нали щяхме да развиваме отношенията си, трябваша хора от двете страни, които отлично да познават и другата страна. Само

щрих: в България завършва един добър човек и много добър специалист – *историкът Ма Си Пу*, благодарение на когото се оказа, че китайският печат от времето на българското Септемврийско въстание през 1923 г. е отразил събитието! Това сподели пред нас, студентите си от спецкурса, акад. Димитър Косев през 70-те години – как му е възложил задачата, как била изпълнена.

Втората половина на отминалото столетие е твърде интересна. Както ми е известно от материали от 70-те – 80-те години, вдъхновени от подобни тържества в Полша, наши хора са се замислили, а и осъществиха идеите си да бъде отбелязана 1300-годишнината на българската държава. Като свидетел на юбилея и участник в него, ще споделя следващите редове.

Беше толкоз грандиозен, чак до прилошаване. Май ми прилоша повече, отколкото ми беше прилошало със 100-годишнината от рождението на Ленин (1970 г.) Народната фантазия роди в резултат на шумотевицата *вица*: „– Защо България толкова приказва за 13-те си века? – За да може светът, който ще влиза в XXI век, да разбере, че България влиза в XIV век!“.

Но то беше и „златно време“ за българската хуманитаристика. Държавното покровителство беше водещо, но държавата се грижеше за страната и народа си, за вписването им във времето и пространството на общочовешкото движение. Няма да броя нито безбройните конференции, семинари, симпозиуми – почти всички с чуждестранно участие, нито ще броя по-преброимите български лекторати в чужбина. Още по-малко ще броя двустранните срещи в България и извън нея – резултат на дългогодишен и по-нов опит и още по-нови начинания; множество бяха българо-еди-какви си комисии на историците, също и на филолозите. С днешна дата по-сигурно оттогава е убеждението ми, че тогавашните български учени общуваха отдавна с колегите си по „*целия свят*“ и съумяваха да откриват и насърчават още колеги да поемат към българистиката. Но няма да си позволя да спестя още нещо: освен да участват във форуми на няколко континента, българските учени получиха още по-щастливата възможност да работят в още и още чуждестранни архивохранилища, от които носеха почти тонове микрофилми, осигурили днешната богата сбирка на Института за история (поради поредните ни скудоумия днес наричан Институт за исторически изследвания). Ще добавя и допълнителните средства за археологически разкопки, довели до нови разкрития, а това, че част от реставрационните работи бяха белязани от грандоманията и ме доведоха до фразата „Боже, опази!“; че се изляха тонове бетон в бездарни паметници и прочие, си е „*класика*“ в жанра“, заради която все пак ми се иска да кажа: „Извинете, предци! Извинете, колеги българисти!“, но не всичко е според волята на интелигенцията, включително на специалистите.

Но все в онова „златно време“ бяха учредени Катедрата по *кирило-методиевистика* в Софийския университет, още и Центърът по кирило-методиевистика към БАН. И ако специално ги упоменавам, то е, защото са важен и качествен шрих, а и защото знам какви специалисти създадоха през следващите години и какви изследвания сториха, сторват и до днес. Българистиката в България се водеше институционално, а по-важно наистина и научно от хора като *академиците* филолози Емил Георгиев, Петър Динеков, академиците историци Димитър Ангелов, Илчо Димитров – все учени, за които обичам искрено да казвам: „Дай, боже, всекиму народ тази награда: да съумее да ги излъчи!“⁴. Такива хора са гаранتي за просперитета на човечеството! А до академиците се нареждат не по-малко почетени учени като Николай Генчев (декан тогава на Историческия факултет в Софийския университет), който в съдружие с проф. Йордан Шопов измисли Смолянските международни симпозиуми за университетски изследвания и преподавания на българската история (Първи – през февруари 1981 г., Втори – през февруари 1984, Трети – през септември 1987 г.; на последния материалите не видяха бял свят), а Четвъртият се състоя през 2006 г. и материалите са издадени. Ще добавя проф.д.ф.н. Донка Петканова не само защото е първият ръководител на Катедрата по кирило-методиевистика, а заради стореното в тази катедра под нейно ръководство, пък и заради цялостната ѝ научна и преподавателска дейност. *Центърът по българистика* пък имаше грижи да подсигурява чуждестранните ни колеги с нови български книги по занимаващите ги теми, да им осигурява специализации в България, покани за научни форуми. Все повече скорост набираше и *Летният семинар* за българисти, организиран от Софийския университет, после последван от подобен във Великотърновския. Казано накратко, въпреки все по-нарастващото напрежение, гледахме с надежда към следващия, Трети конгрес, значи към годината 1991.

И тя дойде, но предшествана от есента на 1989 г. И такава суматоха настъпи, че голямото и трудно рушене не подмина и българистиката. Чак да си представим, че и тя – тази толкова важна за страната кауза – ще бъде подложена на разпердушинване, през ум не ми е минавало. Както изрече хумористът *Васил Сотиров* в ония времена: „Ама това – социализмът, бил голяма работа! Първо не можахме да го построим, сега пък не можем да го разрушим!“⁵. То не беше закриване на български лекторати и училища извън България, то не беше закриване на Центъра по българистика и откриването му отново, то не бяха внушения, че от национална история няма нужда, то не бяха клюки по наш адрес и по адрес на чуждестранните ни приятели и какво ли още не ни мина през главите. Толкоз за невеселия край на XX в. и началото на новото хилядолетие.

Но науката и животът наистина си знаят своята и от отломките трябваше един ден да почне *новият градеж*. И започна. Продължи преко сили

издаването на многотомната „История на България“, посветена на 1300-годишнината и все още незавършена към днешна дата – последно накоро излезе 9 том; продължи да излиза и седемтомната „Енциклопедия България“, завършена в средата на 90-те години. Продължи да излиза и великолепната „Кирило-Методиевска енциклопедия“ и четирите ѝ тома днес са наша заслужена и оправдана основателна гордост. Да добавя, че продължи и прекрасната поредица „Старобългарска литература“, от която днес са налични пет тома. Старобългаристите ни, начело с Донка Петканова, създадоха „Старобългарска литература – енциклопедичен речник“, претърпял две издания към днешна дата. Заизлиза наново списанието на центъра „Звено“, отпосле „Българистика“. Беше създаден Съвет по българистика към Българска академия на науките, а в новото хилядолетие той вече издаде 22 тома на новото списание „Българистика / Bugarica“ и енциклопедията „Българисти“.

Всичко това се дължи само и единствено на българските учени и се появи на фона на държавното безхаберие, свития от държавата бюджет следователно. Не крия, че това не са единствените заслуги на нашите хуманитаристи, не мога в броени страници да изброя и всичките. Но не мога и да премълча факта, че в нездравата обстановка нашите учени съумяха да изградят следващото поколение филолози и историци, отлично подготвени и творещи извън България, но и в нея. Поклон за светлите ви дела, колеги! Поклон и за това, че въпреки всичко останахте верни на науката и продължихте да удостоявате с почетни звания чуждестранните ни колеги, от която и страна да са, стига да са останали верни на българистиката, на която са посветили живота си, че не се поколебахте да разказвате за заслугите им от страниците на научната периодика и масовия, макар и твърде пожълтял печат. Държавата реагираше наопаки на помислите ви, отказваше заслужени награди, но държавата – уви! – все пак е такава, каквато си я направим.

Какво се случваше с *българистиката извън България*? Като държавата ни я загърби, останаха приятелските и колегиалните сътрудничества и серия конференции, Четвъртият симпозиум в Смолян и предстоящият Трети конгрес са най-вярно доказателство за твърдението ми. Там, където общността на българистите беше по-многобройна, хората съумяха да се реорганизират. В бившия СССР например верни приятели, начело с харковчанина българист проф. д.и.н. *Георги Чернявски*, създадоха Международна асоциация на българистите от ОНД (Общество на независимите държави, наследник на СССР), в която бяхме привлечени и българисти от България и Австрия. Не просъществува дълго, но съумя да организира няколко конференции, Дриновски четения и да издаде няколко тома на „Български ежегодник“ – научния орган на Асоциацията.

Поукрепнали, посвикнали на новата ситуация, колегите ми в *Харков* съумяха да създадат, а през февруари 2006 г., в дните на 100-годишнината от кончината на Марин Дринов, и официално да открият към Харковския национален университет „Василий Каразин“ Център за българистика и балканистични изследвания „Марин Дринов“. Имаха пълната подкрепа на новия си ректор – проф. д.с.н. Вил Бакиров, член-кореспондент на Украинската АН. Директор на Центъра е българистът доц. к.и.н. Сергей Страшнюк, а научен ръководител – доц. к.и.н. Михаил Станчев. В научния му съвет влизат и представители на Русия, България, Австрия, Сърбия. За 7-те си години до днес Центърът издаде пет тома на научния си орган „Дриновски сборник“, готов за печат е шестият. Проведе поредните Дриновски четения и готви за есента следващите, посветени на 175-годишнината от рождението на патрона си Дринов. Между тях пък стана съорганизатор на Кирило-Методиевите четения, посветени на 200-годишнината от рождението на Измаил Срезневски (Харков, май 2012 г.) и няколко международни семинара с българистична и балканистична проблематика. Съвсем неотдавна Център по българистика беше създаден от доц. к.и.н. Сергей Пачев в университетския украински град *Мелитопол* в Запорожка област, известна и като Северна Таврия – едно от средоточията на възникналите тук през 60-те години на XIX в. български колонии. Според известното ми Центърът е еднакво активен в науката, подготовката на специалисти, провеждането на семинари и популяризацията на мисията и каузата си, в издаването на научна литература.

Тази активност на *Украйна* не се изчерпва само с Харков и Мелитопол; специално трябва да бъдат отбелязани Киев, Одеса, Львов с университетите, в които и наука правят, и специалисти готвят, заедно и с филиалите на Украинската академия на науките. И е обяснима тази активност. Едно, с факта, че е от зачинателите на университетската българистика през XIX в., второ, с многолюдното, особено след войните на онова столетие, българско присъствие в тази многонационална и веротърпима страна. Мнозина колеги от Западна и Централна Европа например и днес се шокират от факта, че в гробището на Львов в свои си парцели, но редом, лежат християни от различни направления (православни, католици, протестанти), евреи (юдеи), мюсюлмани и атеисти. Така е – пространството на града ги обединява повече, отколкото ги разделят религиите и националностите.

Русия е от традиционните центрове и зачинатели на българистиката. Трудно е да се каже, че днес е толкова вдъхновена да я развива, както някога, преди промените, при по-активните държавни връзки, с многото туристи в добавка, за които България беше Западът. Въпреки поредните странности на руската държавна политика към науката и външнополитическата ориентация, страната, благодарение на учените си, съумя да запази водещи пози-

ции в българистиката. Вижда се от активността на конкретните историци и филолози в различни институции като Института по славистика (бивш Институт по славистика и балканистика) към Руската АН, Славянската академия, Катедрата по история на южните и западните славяни в Историческия факултет на Московския държавен университет „М. В. Ломоносов“, от доскорошните изяви на Дагестанския университет, от нововъзстановената в Санкт-Петербург Катедра по история на славянските народи към тамошния Исторически факултет, от сътвореното в Ивановския университет, в Самарския (бившия Куйбишевски) и прочие. Продължава възлагането на курсови и дипломни работи върху българското минало и настояще, провеждането на съвместни научни форуми, издаването на съвместни монографии и намирам за много важен факта, че Институтът по славистика продължава да издава научния си орган – списание „Славяноведение“ (бивше „Советское славяноведение“). Даже само за тази традиционна за българистиката страна и страна с все още необятна територия (макар и не толкова необятна като на царска Русия и на СССР) обзорът трудно се поддава на пълнота в кратките редове, които ѝ отреждам. Важното е, че в неблагоприятна от всякоя гледна точка ситуация колегите ми продължават да са верни на началното си научно пристрастие, а продължават и да обясняват на студентите си какъв е смисълът да се захванеш с българите и България. И едно допълнение за отношението на университетите към колегите българисти.

Без да знам всички случаи, ще посоча, че в Русия и в някои от университетите ѝ съществуват серия почетни звания. Званието „заслужил професор“ получиха: в Москва – Людмила Горина (почетен доктор на Софийския университет и носител на медала „Марин Дринов“ на БАН), в Петербург – Владимир Якубский; в Махачкала – Сергей Мургузалиев беше удостоен със званието „заслужил деятел на науката на Република Дагестан“ и с още едно – „почетен сътрудник на висшето образование“ на Руската федерация; последното получи и московският възпитаник и професор в Иваново Дмитрий Поливянный, а в Кемерово – Алексей Батурин, ленинградски възпитаник.

Всъщност още Срезневски и колегите му – първи университетски слависти в Русия, бяха точно определили българистиката като център на славистичните дирения.

Без да се впускам в подробности, само ще отбележа, че въпреки всичко традиционните центрове на науката българистика държат позиции и днес. Така е в Словакия и особено в Чехия, така е в Полша, в известен смисъл във Франция, Германия, даже в Англия и САЩ, да не говорим за Сърбия и за Хърватия. Така е и с Италия, подчертано в Рим и Пиза. Особен е случаят в Австрия и той доста прилича на българския: там си закриха Института за Източна и Югоизточна Европа във Виена, но и България си закри Българския научноизследователски институт във Виена. Нали разбирате – няма пари

за наука, но аз винаги глуповато питам: „А защо има пари за мажоретки в четнически униформи?“. Но австрийските чудесии почнаха по-рано – със закриването на филиала на Института в Лвов, а както и да го гледаме, Лвов е част и от австрийската национална история. Пък австрийските ми колеги си намериха начина – заедно с австрийските българи си създадоха частно дружество за българистика и продължават да са толкова активни, колкото и в предходните десетилетия. Трябва да са били водени от значимостта на тази наука в световен и особено европейски план и навярно ги е осенила надеждата, че някой ден и държавата им ще се върне към разумната си някогашна политика. Толкова повече, че някогашната Хабсбургска империя е от зачинателите на славистиката и българистиката.

Вместо финал: за науката българистика и странните повее на ХХI век. През 70-те и 80-те години на ХХ в. се водеха дискусии, за мен малко странни, дали славистиката е „комплексна наука“ или „комплекс от науки“. Ако я приемем за „комплексна“, мислех тогава, мисля и сега, ще трябва да се върнем към модела за подготовка на специалисти от времената на зараждането ѝ, т.е. най-общо казано на хора, които в еднаква степен да разбират от езици, литература, политическа история, култура и пр. Ама как да стане, при условие че не можем да подминем етнографията, фолклористиката, музиката, изобразителните изкуства, философията и изобщо целия хуманитарен кръг науки, към които непременно трябва да добавим граничните като географията (физическа и икономическа поне), биологията (заради природния типаж на обитателите), химията, космоса, геологията, да не говоря за анатомията и медицината или пък за новородените социология, антропология и прочие?! И то в условията на силно разделение не само между науките, ами и вътре във всеки кръг. По-добре значи „комплекс“ от науки. Подкрепен с обединения на учени от различни специалности, но съсредоточени... Съсредоточени върху какво, всъщност? С поглед към българистиката – българите „от Адам и Ева до наши дни по всички земни кълбета“? Или само българите в традиционното в последните 13 века българско землище? Или само в днешните български територии? Да спра дотук с въпросите си, че и тия стигат да объркат човека.

Според традицията от последните няколко столетия модерната българистика се формира като център на славистичните дирения, сиреч на славистиката. Като съдя от преките си изследвания на руската българистика и от изследвания на колеги върху някои други национални школи, **НЯМА ПРЕКЪСВАНЕ НА СРЕДНОВЕКОВНОТО ЗНАНИЕ – ТО САМО ПРАВИ ПРЕХОД КЪМ МОДЕРНАТА НАУКА** по въпроса за миналото и настоящето на българите. „Забравените българи“ е българска възрожденска митология откъм 40-те години на ХІХ в.; чужбинското незнание е плод на небългарска действителност, на серия натрупани стереотипи, които в много

страни все още не са съвсем изживени въпреки всички усилия на тамошните учени и на самите българи. Плод е и на българската неинформираност за писаното от чужденци за българите през петте подробски столетия. Да добавя: разпространението на знанието е различно в различните социални и професионални кръгове и в различните времена и пространства.

Но се развива българистиката освен с хода на хуманитаристиката и въобще науката, още и в гранични зони с науки, наречени в XIX–XX в. „-истики“. Думата ми е освен за славистиката, още и за византинистиката, балканистиката, османистиката, ориенталистиката, европеистиката. Никоя от тях не може да мине без българистиката, както и тя не може да мине без тях. Да изучаваш един народ, ще рече да изучаваш цялото му минало и настояще, състояло се в съответните на всяко време пространства; да опознаеш всичките му деяния в областта на политиката, икономиката, културата и социалните му изяви (според приетата международна класификация от 90-те години на XX в.); да го видиш в земята му, съседните, по-широките територии и по целия свят (пак по тази класификация – в националната, регионалната, европейската и световната история). Никому човек не е по силите, а измисленото засега обединение е на специалисти от всички области на знанието и от всички земни територии. Което си е достатъчно сложно – толкова сложно, че парите, без които никак не става, в случая са наистина последна грижа.

„-Истиките“ всъщност се оказват обединителен фактор за човечеството. Но тук ни заstopорява коварният въпрос: Че кой иска човечеството да се обединява?! Нали общочовешкото развитие е въпрос на противоборство между двете крайности на обединение и разединение?! Да, така е! Обаче далече от „световните проблеми и тенденции“ хората продължават от множество хилядолетия да си лягат заедно и да продължават човешкия род. Без претръшкване на тема националност, религия, идеология и с усет да се справят с наводнения, земетресения и прочие природни дивности, с които човекът бива наказван за безхаберия си към дивния свят, в който живее. Да, наистина живее един миг – между миналото и бъдещето, в това отношение поетът Дербеньов е напълно прав.

Новото хилядолетие унаследи от края на XX в. чудати разбирания, а да споделя всички, просто нямам време и място. Трябвало било например да се закрийт българистиката и даже славистиката, понеже вече „комунизмът“ бил разрушен и не си струвало да се дават пари за изучаване на „комунистическите“ страни. Извинете, но аз не разбирам как се разрушава нещо, което го няма: онези наши времена не бяха даже „социализъм“, камо ли да бяха „комунизм“. Аргументите? Те са в тогавашния наш живот, сравнен с постулатите на основоположниците на модерната идея Карл Маркс, Фридрих Енгелс, Владимир Илич Ленин и даже адаптаторът им Йосиф Сталин.

Трябвало да се закрийт българистиката и славистиката, понеже България и повечето други славянски страни са вече членове на Европейския съюз или поне се стремят да станат, а някои още се чудят и проблемът на последните си е техен. Извинете, а как ще си напишем общата европейска история?! И какво ще правим с реалната ситуация, според която едната от трите европейски азбуки е славянска, по-точно българска? Или ще пратим този свят в света на етруските – писали, писали, а все още не знаем да ги прочетем? Ами създателите на тази писменост – светите братя Кирил и Методий? Без покровители ли да оставим любимата си родна Европа?! А случайно да сте чули някой да иска да закрие германистиката, американистиката, франкофонията? Щото аз не съм, пък и германоезичният свят, и френскоезичният са отдавна в Европейския съюз, а милите американци все повече ги тегли към родината на дедите – даже „братият Фидел“ на стари години посети Испания.

Дивно си, човечество мило! „Европата“ иска да съхрани всякоя следа на другости и да я премисли през призмата на духовността, обединението и по-общо – на съхранението на човешкото в човека, защото всеки от нас има единствения си свой живот. „Америка“ пък се бори за „глобализация“ – мечтата на бедняка, както казвам, на дедите на съвременните ни американци, а най-вече мечта на прискърбната им от мъка държава (мъка, че загина достойният ѝ враг СССР, с когото достойно се състезаваше за могъщество); мечтата на бедняка да е „по-по-най“ от „господаря“, който го е прогонил далече от родните места, за да не му трови живота.

„Глобализация“ или „сътрудничество“ ще избереш, мила моя Българийо, мила моя Родино, която наричам така не просто защото съм родена тук, но и защото напук на стотината възможности да те напусна, още в младите си реших, че тук ще живея. Обичам да се завръщам в теб, където и да скитам.

И заради колегите си организатори, не заради неспокояната държава, която си подредихме, наистина не просто вярвам, ами съм сигурна, че поне в дните от 23 до 26 май 2013 г., по време на Третия международен конгрес по българистика в София, моята България ще бъде уютното земно кътче за част от хората на духа под Слънцето – за българистите.

Assoc. Prof. Elka Drosneva, PhD

✉ Sofia University „St. Kliment Ohridski“
15, Tsar Osvoboditel Blvd.
1504, Sofia, Bulgaria
E-mail: elkadrosneva@yahoo.com